

Ze hebben een glanzend zwart verenkleed, gele snavel en rode poten en pikken graag een graantje (of alles wat eetbaar is) mee op het terras van menig bergrestaurant. Alpenkauwen, wie kent ze niet? *Bergen Magazine* ging mee op pad met Anne Delestrade die al dertig jaar onderzoek doet naar deze bijzondere kraaiachtigen.

TEKST SIMONE VAN VELZEN

FOTO'S ANNE DELESTRADE & SIMONE VAN VELZEN

“**W**at onderscheidt alpenkauwen van andere vogels?”, wil ik graag weten als we richting de Refuge Albert Premier ploeteren. Daar hoeft onderzoekster Anne Delestrade niet lang over na te denken. “Hun vliegkunsten!”, roept ze enthousiast uit. Dat had ik niet verwacht. Ik had gedacht dat de wetenschapster hun intelligentie zou noemen, want daar staan kraaiachtigen om bekend. Of anders hun enorm sociale gedrag. Je ziet (en hoort) alpenkauwen immers vaak in grote zwermen. Dan kun je ze speelse duikvluchten en acrobatische toeren zien maken. Bedoelt Anne dat misschien? “Alpenkauwen zijn dé vogels van het hooggebergte en dat zie je terug in hun buitengewone acrobatiek”, legt de Française haar bewondering uit. “Terwijl alle andere vogels in de winter afdalen naar lagergelegen gebieden, roesten alpenkauwen zelfs in de wintermaanden in het hooggebergte. Hoewel ze ’s ochtends in de vallei naar voedsel zoeken, keren ze ’s avonds weer terug naar hun roestplaats hoog in de bergen. Zelfs als het flink stormt. Heb je wel eens tijdens een fikse winterse sneeuwstorm de weg proberen te vinden in de bergen? Alpenkauwen moeten niet alleen bijzonder goed kunnen vliegen, het zijn ook uitstekende navigators. Dat vind ik het meest indrukwekkende aan alpenkauwen.”

Afval van een berghut

Zodra we op 2702 meter hoogte bij de berghut aankomen, dalen we een klein stukje af richting de Tourgletsjer. Onderaan een klif, waar pal bovenop de hut staat, houden we halt. “Kijk, daar gooit de huttenwaard etensresten over de rand”, wijst Anne omhoog. En inderdaad, alpenkauwen vliegen af en aan om tussen het organisch afval naar

ALPENKAUWEN

Opportunistische sturttvliegers

Geen betere luchtacrobaat dan de alpenkauw. Foto AD

lekkernijen te zoeken. “Het zijn echte opportunisten en ze zijn niet kieskeurig waar ze naar voedsel zoeken.” Op een groot granieten rotsblok zet Anne behendig haar telescoop uit. “Oh kijk, daar is gelijk al een geringde vogel”, mompelt ze terwijl ze door haar telescoop naar de schooiende alpenkauwen tuurt. *Oranje-rood-groen-groen* noteert ze de kleuren van de ringen in haar notitieboekje. Ik neem ook even een kijkje. Ik kan de alpenkauw met de vier gekleurde ringetjes — twee per poot — duidelijk zien. Ook zie ik een alpenheggenmus tussen de aardappelschillen rondscharrelen. “Een afvalpunt is natuurlijk geen romantische plek om naar vogels te kijken, maar praktisch is het wel”, lacht Anne. “Zonder een plek als deze, waar de vogels samenkomen, zou mijn onderzoek uitgesloten zijn. Ik kan de dieren onmogelijk volgen als ze verspreid zijn over de berg.” Daarom klimt Anne in de zomermaanden

iedere week naar 2700 meter hoogte om op deze plek geringde alpenkauwen te monitoren. En dat al drie decennia lang. Ook klimt ze wekelijks naar de Refuge du Lac Blanc (2352 m) en om de tien dagen over gletsjerijs en ladders naar de Refuge du Couvercle (2687 m). Allemaal plekken waar de vogels in het hoogseizoen samenkomen, omdat de huttenwaarden er hun afval buiten gooien. “Maar met mijn tripjes naar de Couvercle ben ik min of meer gestopt. Door het afsmelten van de Mer de Glace-gletsjer wordt het steeds moeilijker om er te komen waardoor er ook steeds minder alpinisten heen gaan. Minder alpinisten wil zeggen: minder afval, en dat betekent dat ik de groep alpenkauwen daar niet meer kan volgen.” Maar zelfs met enkele centrale punten waar de vogels samenkomen, blijft het onderzoek een pittige klus. Het aantal hoogtemeters dat Anne er jaarlijks te voet voor aflegt is niet te tellen.

“Alpenkauwen zijn dé vogels van het hooggebergte en dat zie je terug in hun buitengewone acrobatiek”

Gps en andere hulpmiddelen

“Je vraagt je natuurlijk af waarom ik geen gps-trackers gebruik?” Anne raadt mijn gedachten. “Het apparaatje op de rug van een vogel mag niet meer dan drie procent van het gewicht van het dier wegen. Gps-apparaatjes van slechts een gram bestaan, maar die versturen geen data. Om de gegevens uit zo’n minuscuul apparaatje te halen, moet je de vogel vangen. Dat is met een alpenkauw onmogelijk. Ik zou een zendertje nodig hebben dat slechts vijf of zes gram weegt en dat bestaat nog niet. Gelukkig zijn er nieuwe ontwikkelingen en het lijkt erop dat er deze winter eentje op de markt komt. Als dat zo is, ga ik er direct vijf plaatsen!” In de tussentijd krijgt Anne gelukkig hulp van lokale bergwandelaars en alpinisten: zij kunnen foto’s van geringde alpenkauwen naar haar doorsturen. Ook de kok van de Albert Premier legt op zijn camera vast welke geringde alpenkauwen de berghut bezoeken.

Rivaliteit

Ondertussen houdt Anne het afvalpunt in de gaten. Elke keer als er een paar alpenkauwen bijkomen ontstaat er ophef in de groep. “De rivaliteit rond het afvalpunt is groot en dat verandert de dynamiek in de groep”, legt Anne uit. “Zoveel voedsel op een geconcentreerde plek bijeen is een onnatuurlijke situatie, maar de vogels komen hier alleen in het korte hoogseizoen. De rest van het jaar moeten ze hun maaltje bij natuurlijke bron-

↗ De alpenkauw herken je aan de gele snavel. Foto SvV

← Anne observeert de vogels bij de Refuge Albert Premier. Foto SvV

↑ Alpenkauwen leven in territoriale groepen. Foto AD

↗ De vogels laten zich moeilijk vangen om te ringen. Foto AD

→ Een door Anne Delestrade geringde alpenkauw. Foto AD

nen bij elkaar zien te scharrelen. Dan is er minder competitie. In de winter zie je ze natuurlijk ook wel op skistations, maar ook daar is voedsel uiteindelijk slechts een korte periode beschikbaar.”

Dan moet Anne zich weer even concentreren, want er zijn verschillende geringde vogels aan komen vliegen. Ze weet er nog net een paar te registreren in haar schriftje vooraleer er twee raven verschijnen. Alle alpenkauwen kiezen direct het hazenpad. “Die zien we hier voorlopig niet meer terug”, zucht Anne terwijl ze haar telescoop inpakt. “Raven jagen soms op de jongen van alpenkauwen.”

Rusten en kroelen

Gelukkig is er aan de andere kant van de berghut nog een plekje waar de kauwen graag samenkomen. Niet voor het voedsel, maar om er te rusten. “Ik vermoed dat ze hier graag relaxen, omdat ze zich er veilig voelen. Roofvogels zoals steenarenden en slechtvalken komen niet in de buurt van een berghut.” Terwijl Anne tussen de granieten rotsblokken en gletsjerranonkels nogmaals haar telescoop opstelt, piepen jonge alpenkauwen dat het een lieve lust is. “Hier kan ik goed zien welke geringde dieren hun jongen voeden en zich met succes hebben voortgeplant.” De gegevens die Anne verzamelt, geven inzicht in de demografie van de populatie, zoals de overlevingskansen van jonge en volwassen dieren. In de groep van zo’n zestig alpenkauwen telt Anne dertien geringde vogels. “Oh en kijk! Zwart-groen-blauw-rood kroelt met een ongeringde vogel. Die

vormen vanaf nu een levenslang partnerschap. Alleen als er eentje doodgaat, wordt er een nieuw maatje gezocht.”

Veel te moeilijk

Terwijl we wachten tot er nog meer vogels bij komen, neem ik het schitterende decor van machtige bergen onder een strakblauwe hemel in me op. Even verderop springt een hermelijntje — in bruin zomerkleed — van steen naar steen. Wat een landschap! Waarop Anne vertelt over hoe het allemaal begon. Dat ze persé onderzoek wilde doen naar alpenkauwen in de bergen waar ze als kind elk jaar met haar ouders op wintersport ging. Veel te moeilijk, wisten haar professoren, maar Anne bleek een koppige studente en begon ondanks het negatieve advies van haar universiteit aan haar promotieonderzoek naar alpenkauwen in de bergen rondom Chamonix. “Het volgen van de vogels is een uitdaging vanwege het terrein waarover ze zich verspreiden, maar het ringen van de vogels is nog veel moeilijker. Bij veel vogelonderzoeken worden kuikens in het nest geringd, maar de nesten van alpenkauwen zijn onbereikbaar en onvindbaar, want ze broeden uitsluitend op steile, ontoegankelijke rots wanden.” Daarom vangt Anne de dieren met een net, en dat is bijzonder, want dat lukt alleen in dit gebied en nergens anders. Zo heeft ze geprobeerd haar onderzoek in de Vercors te kopiëren, maar daar lieten de vogels zich met geen mogelijkheid vangen. “Ik heb alles geprobeerd, maar ik kon ze onmogelijk te pakken krijgen. Dat verklaart waarom niemand

anders onderzoek doet naar alpenkauwen. In Italië probeert men het wel, maar ook daar laten ze zich niet vangen. Mijn professoren op de universiteit hadden inderdaad wel een beetje gelijk”, knipoogt ze.

Niet te geloven

Gedurende de afgelopen dertig jaar heeft Anne meer dan vijftienhonderd vogels geringd. “Op dit moment vliegen er zo’n 150 dieren met ringen om hun pootjes rond. “Eentje heb ik 21 jaar lang kunnen volgen, maar die is inmiddels overleden.” Zodra ze de vogels ringt, neemt ze gelijk bloedmonsters om te zien wat het geslacht van de gevangen dieren is. “Mannetjes zijn over het algemeen groter dan vrouwtjes, maar een groot vrouwtje kan groter zijn dan een klein mannetje.” Als ik vraag waar Anne de vogels precies vangt, komt het bijzondere aan haar verhaal boven water. “In de zomer leven de verschillende groepen alpenkauwen strikt gescheiden. Uit mijn onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat de vogels van de Albert Premier nooit naar de overkant van de vallei vliegen, want daar woont de zwerm van het Lac Blanc. Aan deze kant steken ze zelfs de Mer de Glace niet over, want bij de Aiguille du Midi leeft weer een andere groep. Kortom, alpenkauwen zijn enorm territoriaal.” Maar uit haar onderzoek blijkt ook dat de groepen in de herfst en winter wel mixen, en dat op een wel hele speciale plek:

← De alpenkauw is een echte opportunist. Foto AD

BERGWIJZER

De alpenkauw (*Phyrrhocorax graculus*) is een echte bergvogel die uitsluitend in hooggebergtes broedt op steile, ontoegankelijke berghellingen tussen de 1500 en 3900 meter hoogte. In het Mont Blancmassief en de Aiguilles Rouges rondom de vallei van Chamonix bestaat de totale populatie naar schatting uit zo'n 300 tot 400 vogels die in verschillende groepen en territoria zijn verspreid.

HERKENNING

Alpenkauwen behoren tot de familie van de kraaiachtigen (Corvidae) en hebben een zwart verenkleed. Ze zijn gemakkelijk te herkennen aan de korte, gele snavel. Een ander opvallend kenmerk zijn de rode poten van volwassen dieren, maar jonge vogels hebben donkerdere poten (van zwartig tot roodbruin).

Alpenkauwen worden soms verward met de wat grotere alpenkraaien (*Phyrrhocorax phyrrhocorax*), maar volwassen alpenkraaien hebben een lange rode snavel.

HELP MEE!

In het Mont Blancmassief en de Aiguilles Rouges vliegen zo'n 150 geringde vogels rond. Spot je een geringde alpenkauw? Maak een foto waarop de vier ringen (twee per pootje) duidelijk zichtbaar zijn en stuur deze met de locatie naar:

contact@creamontblanc.org. Zo help je Anne Delestrade met haar onderzoek.

BERGHUTTEN

Bij deze berghutten heb je een grote kans om alpenkauwen van dichtbij te zien:

- Refuge Albert 1er (refugealbert1er.ffcam.fr).
- Refuge du Lac Blanc (refuge-lac-blanc.fr).

KAART

IGN kaart 3630 OT Chamonix – Massif du Mont Blanc, 1:25000

MEER WETEN

<https://creamontblanc.org> – officiële website van het alpiene onderzoekstation in Chamonix dat Anne Delestrade heeft opgericht.

“Alle groepen komen bij mij in de tuin in Montroc samen.” Kortom, in de winter vangt Anne haar onderzoeksobjecten in haar eigen tuin bij het huis waar ze als kind al kwam om te skiën. Het is toch haast niet te geloven!?”

Nog zo veel vragen

Zodra we eind van de dag de lange weg weer naar beneden zwoegen, droomt Anne over wat ze allemaal nog te weten wil komen over ‘haar’ vogels. “Na dertig jaar heb ik nog steeds ontzettend veel vragen! Ik weet niet eens precies waar ze slapen. In kalksteen-gebieden roesten ze in grote groepen, soms met meer dan tweehonderd individuen, in een grote rotsspleet, maar hier in het graniet is nestgelegenheid beperkt. Waarschijnlijk slapen ze in kleine groepjes in kleine spleten en holen, maar zeker weten doe ik dat niet. En welke routes vliegen ze precies? Ik hoop van harte dat die lichtgewicht gps deze winter op de markt komt.”

Of Anne er na al die jaren worstelen wel eens over nadenkt om ermee te stoppen? “Elk jaar weer denk ik dat ‘t welletjes is geweest, maar het weer doet steeds iets gekks. Een droogte, een hittegolf of een extreme sneeuwval. Elk jaar gebeurt er iets waardoor het reuze interessant blijft om het onderzoek voort te zetten en te zien hoe de populatie reageert op de extremiteiten in het weer. Bovendien, hoe langer het onderzoek duurt, hoe meer het betekent. Dertig jaar is mooi, veertig jaar is nog mooier!” ■

Advertentie

De mooiste wandelreizen

o.l.v. hoofdredacteur Jonathan Vandevoorde

Wandel samen met *Bergen Magazine* en *Wandel-magazine*-hoofdredacteur Jonathan Vandevoorde op een van deze onvergetelijke groepsreizen in de prachtige natuur.

Dreiländer-Trek (A/IT)
5-10 juli - Afwisselende, 4-daagse huttentocht in het machtige nationaal park Hohe Tauern.
Nog 3 plaatsen beschikbaar

Californië & Oregon (USA)

28 aug.-13 sept. - Bergwandelingen in de grootse natuur van o.a. Yosemite, Crater Lake, Mount Lassen en Redwoods national parks (hotelwandelreis).
Nog 4 plaatsen beschikbaar

Rocky Mountains & Canyons (USA)

23 sept.-11 okt. - Dagwandelingen in de national parks van Colorado, Utah en Arizona. O.a. Rocky Mountain N.P., Grand Canyon N.P. en Monument Valley (hotelwandelreis).
Reis 2020 is vol - Data in 2021: 29 sept.-17 okt.

Rijn & Wijnwandelen (D)

25-29 okt. - 3-daagse in de herfstgekleurde bossen en wijngaarden boven de Rijn in het schilderachtige Rheingau, UNESCO Werelderfgoed (hotelwandelreis).
Nog 3 plaatsen beschikbaar

Fotoreis Woestijnen & Canyons (USA)

29 nov.-12 dec. - Leerzame workshopreis landschapsfotografie naar o.a. Grand Canyon, Monument Valley, Bryce Canyon, Route 66 en de Sonorawoestijn.

www.mildadventures.org